

Pojem sociálna exklúzia bol kľúčovým aspektom konferencie Exklúzia a sociálna situácia na Slovensku, ktorá sa konala v októbri 2006 na Fakulte sociálnych štúdií Vysokej školy v Sládkovičove. Je to zároveň spoločný menovateľ príspevkov zborníka, ktoré vychádzajú zo širokého spektra vedeckých odvetví a prezentujú poznatky, ktoré v súvislosti so sociálnou exklúziou participujú na prevencii, intervencii, profilaxii a kompenzácií. Zborník, ako aj samotná konferencia sú dôkazom, že sociálna sféra je zaujímavou oblasťou skúmania a bádania nielen pre pedagogické smery, ale aj pre najrôznejšie odvetvia ľudskej činnosti, ako je napr. politická a sociálna filozofia, právo, ekonomika, história, lingvistika atď. Čitateľa uvádza text do problematiky sociálnej exklúzie ako sprievodného javu vývoja našej spoločnosti od roku 1989, jej aspektov a prejavov vzhľadom na globalizáciu a tendenčné javy v súvislosti so vstupom do Európskej únie.

Zborník obsahuje 29 príspevkov, ktorých zameranie je tematicky veľmi rozsiahle a diferencované, obsah a rozsah, ako aj odborná fundovanosť jednotlivých príspevkov je širokospektrálna. Prínosom publikácie je pestré interdisciplinárne zastúpenie, z tohto dôvodu sú príspevky usporiadané do piatich rôznorodých kapitol.

Sociálna exklúzia v užšom poňatí znamená odcudzenie skupiny alebo jednotlivcov, nenaplnenie ich práv a slobôd v spoločnosti, súvisí s príslušnosťou osoby k sociálnej skupine, jej statusom v oblasti vzdelania, politiky, kultúry, so životným štýlom a štandardom, rovnosťou prístupu k jednotlivým právam, výhodám, príležitostiam. V širšom poňatí možno hovoriť o neschopnosti spoločnosti začleniť jednotlivcov a menšinové skupiny do systému, o znemožnení participovať na ekonomickej, kultúrnej, politickej, sociálnej sfére života v spoločnosti, o neumožnení realizovať vlastný potenciál. Je to dynamický proces vyradenia z ktorejkoľvek sféry systému, ktorý má za následok odcudzenie a dištanc od majority, a následné znehodnocovanie kvality života každého jedinca. Hlavnú úlohu zohráva najmä prevencia sociálno-patologických javov a odhaľovanie možných „spúšťačov“, keďže objektom sociálnej exklúzie sa môže stať každý, kto disponuje nejakou odchýlkou od štandardných modelov správania a konania členov spoločnosti. Pojem sociálna exklúzia úzko súvisí s pojmom rovnakých príležitostí, respektíve neschopnosti spoločnosti poskytovať rovnaké príležitosti všetkým občanom rovnakou mierou. Výsledkom je marginalizácia jednotlivcov a skupín, keď majoritná časť populácie využíva spoločenské výhody a vymoženosti na úkor minority (problém sa dotýka najmä rómskej menšiny, bezdomovcov).

Jednotlivé príspevky sa zaoberajú najdôležitejšími aspektmi sociálnej exklúzie, ako sú vylúčenie, absencia sociálneho statusu a uznania, neúčasť na politickom živote a rozhodovaní, negociácia, nízky vzdelanostný kapitál a jazykové kompetencie. Hoci sa pojem sociálna exklúzia najviac skloňuje so stále sa zväčšujúcou hrozbou chudoby, bezdomovectva a ďalších sprievodných javov, podstatou idey je bezmocnosť spoločnosti, ktorej súčasná štruktúra sociálneho, ekonomického a politického systému vedie skôr k deprivácii a polarizácii ako k integrácii tých, ktorí sa ocitli na okraji spoločnosti. Príspevky sprostredkujú zrozumiteľný a výstižný pohľad na túto problematiku z rôznych uhlov, všetky sa však zhodujú v tom, že sociálna exklúzia spôsobuje alienáciu rovnoprávnej existencie človeka medzi inými ľuďmi, nerešpektovanie ľudskej dôstojnosti a ľudských práv, čo má dopad nielen na sociálnu a ekonomickú sféru, ale aj na sféru kultúrnu ako indikátora kvality spoločnosti.

Úvod sa venuje terminologickým otázkam pojmu a súvislostiam s korešpondujúcimi pojmami globalizácia a rovné príležitosti. Autorky spájajú pojem globalizácia so správaním a konaním sociálnych skupín, na ktoré je potrebné nazerať v ekonomických, politických a kultúrnych súvislostiach. Zdôrazňujú skutočnosť, že globalizácia ako celosvetový fenomén priniesla nové podoby a formy exklúzie, narušila istotu sociálnej spoločnosti, a tým nastolila nové problémy a otázky. Jednou z nich je otázka rovných príležitostí. Súčasná moderná spoločnosť ponúka jednotlivcom pri vstupe do aktívneho občianskeho života možnosti, ktoré sú považované za rovné, avšak nie každý ich dokáže z rôznych dôvodov pretransformovať na realizáciu vlastných schopností

a skvalitnenie života. Jednotlivcom, ktorí sa takto ocitajú na okraji spoločnosti, už spoločnosť druhej šance nedáva. Výzva prehodnotiť moderné myslenie, ako aj idey a hodnoty súčasnej doby je určená v zmysle profesie najmä sociálnym pracovníkom a sociálnym pedagógom, ale v zmysle ľudskom celej spoločnosti.

Prvá kapitola Teoreticko-metodologické aspekty exklúzie sústreďuje príspevky, ktoré sa zaoberajú sociálnou exklúziou z pohľadu metodológie a teoretických interpretácií samotného pojmu. Analýzu jednotlivých aspektov sociálnej exklúzie pomocou vlastnej paradigmy sprostredkúva sociálna a politická filozofia (T. Sedová) a sociológia (M. Čambáliková). Diferencuje sa užšie a širšie poňatie sociálnej exklúzie, v centre záujmu je problematika integrácie a participácie, ako aj kritériá a meradlá sociálnej exklúzie podľa indikátorov EÚ (S. Rybárová). Príspevok T. Sedovej prezentuje rozmanité pohľady na definovanie pojmu sociálna exklúzia, tematizovanie sociálnej exklúzie v užšom a širšom zmysle slova. Definuje paradigmy sociálnej práce (terapeutická pomoc, reforma spoločenského prostredia, poradenstvo). V rámci príspevku podáva autorka zaujímavý a poučný pohľad na vývoj sociálnej exklúzie cez prizmu dejín filozofie, vďaka čomu si môže čitateľ uvedomovať dejinné súvislosti a ich využiteľnosť v súčasnosti. Zároveň zdôrazňuje sociálne vylúčenie ako nerovný prístup k takým možnostiam, ako je zamestnanie, zdravotná starostlivosť, vzdelanie, bývanie či sociálna ochrana, ako neochotu uznania inakosti (etnickej, náboženskej, rasovej, rodovej) a následnej marginalizácie. Tak vzniká paradox, keď aj napriek pokročilým technológiám a inováciám nie sme schopní takých etických hodnôt, ako je tolerancia, konsenzus, rešpekt a empatia. O sociologickom prístupe k problematike sociálneho vylúčenia a začlenenia hovorí príspevok M. Čambálikovej, ktorá vysvetľuje pojem sociálna exklúzia z hľadiska francúzskej a anglosaskej koncepcie, pričom v 90. rokoch 20. storočia sa obe koncepcie zlúčili. Na rozdiel od francúzskej koncepcie sa u nás kladie dôraz na procesy, ktoré exklúziu vyvolávajú, stretávame sa s výkladom presahujúcim fenomén chudoby, lebo sociálne vylúčenie nemusí byť spôsobené absenciou finančných zdrojov. Sociologické definície sa odvíjajú podľa autorky v dvoch hlavných prúdoch: ako deficit participácie v spoločenských systémoch (vylúčenie z trhu práce, nedostatok finančných zdrojov, nevyhovujúce bývanie, nevzdelanosť, zlý zdravotný stav, rast izolovanosti) a ako prejav nenaplneného občianstva (občianska, politická a sociálna dimenzia). Pre tých, ktorí sa zaradia do kategórie „sociálne vylúčení“, budúcnosť zväčša neprináša veľmi priaznivé vyhliadky. Posledný príspevok tejto kapitoly (S. Rybárová) prináša informácie o portfóliu indikátorov sociálnej ochrany a sociálnej inklúzie, vytvorenej na základe monitorovania pokroku pri dosahovaní spoločných cieľov členských štátov EÚ na dosiahnutie sociálnej súdržnosti. Cieľom je podpora sociálnej súdržnosti, rovnosti medzi mužmi a ženami a rovnaké príležitosti pre všetkých prostredníctvom primeraných, dostupných, finančne udržateľných, adaptabilných a účinných systémov. V rámci Otvorenej metódy koordinácie boli vytvorené indikátory, ktoré sú zamerané na sociálnu inklúziu (riziko chudoby, rozdelenie príjmov, životné podmienky, miera nezamestnanosti, vzdelanie, zdravie, sociálna ochrana). Pre zvýšenie efektívnosti musí okrem sociálnej ochrany fungovať aj adekvátna zdravotná starostlivosť, vzdelávanie, sociálne služby a trh práce, v mnohých štátoch je systém stimulov a podpora účasti na trhu práce spojená s reformami v sociálnej a daňovej oblasti, rastom sebestačnosti „making work pay“.

Druhá kapitola Nástroje na elimináciu a zmiernenie sociálneho vylúčenia sa venuje legislatívno-právnym a ekonomickým nástrojom regulácie sociálneho vylúčenia (formy štátnej podpory rodine, poisťovací systém), ako aj zaujímavej oblasti demograficko-geografickej analýzy obyvateľstva ako zdroja pre identifikáciu sociálnej exklúzie na Slovensku. Príspevky sa zameriavajú na problém skupín ohrozených sociálnym vylúčením, a zároveň venujú pozornosť nástrojom na zmiernenie ich komplikovaných životných situácií. Účinnosť právnych noriem a ich vplyv vysvetľuje J. Chovancová, ktorej príspevok vychádza z pojmu spravodlivosť ako základný normatívny princíp spoluzitia, najvyššie hodnotiace kritérium. Zaoberá sa systémom sociálneho zabezpečenia v zmysle prerozdelenia príjmov s prihliadnutím na systémy D. A. Weisbacha a J. Rawlsa. Autorka prezentuje prerozdelenie príjmu ako najpravdepodobnejšiu formu zvyšovania sociálnej starostlivosti, zároveň však upozorňuje na znevýhodnenia, ktoré vytvára. Zaoberá sa daňovým systémom, jeho kladmi a zápornmi a zdôrazňuje, že začlenenie medzi štáty EÚ vyžaduje rozvoj participácie, podporných

systémov, integráciu na trhu práce, riešenie nerovnosti na všetkých úrovniach, ochranu občianskych a sociálnych práv. J. Matlák vo svojom príspevku podáva stručnú analýzu poisťovacieho systému na Slovensku ako jedného z poskytovaných základných systémov práva sociálneho zabezpečenia. Príspevok S. Matlákovéj sa zaoberá prehľadom poskytovanej štátnej podpory rodinám s deťmi, ktorý je nesporne jedným z pilierov sociálneho zabezpečenia, ako aj podporou plánovania a zakladania rodín podľa rastúceho trendu. Obidva príspevky sú dôkazom potreby poznať ekonomické a legislatívne faktory v súvislosti so sociálnou oblasťou. Medzinárodný kontext v súvislosti so sociálnou exklúziou prináša príspevok K. Repkovej, v ktorom autorka približuje skúsenosti belgického práva so sociálnou integráciou. Ide najmä o vyzdvihnutie individualizácie práv (posudzovanie jednotlivých členov rodiny ako autonómne osoby), aktivizáciu jedinca k vzdelávaniu, zamestnaniu, dobrovoľníctvu, poskytovanie príležitostí pred závislosťou od pomoci, zameranosť na mladých, zefektívnenie spolupráce medzi orgánmi verejnej služby a orgánmi sociálnej pomoci, pozornosť teritoriálnym rozdielom a lokálnym nerovnostiam. Porovnanie systémov zabezpečujúcich minimálne príjmy občanov prináša príspevok R. Bednáríka, ktorý je explanáciou systému sociálnej ochrany na zabezpečenie a rozdeľovanie prostriedkov tým jedincom, ktorí trpia nedostatkom. Tento systém je založený na princípe solidarity voči ľuďom v hmotnej núdzi v rámci prevencie sociálnej exklúzie. Autor predstavuje rôzne prístupy k tejto problematike v rámci EÚ, kde každý štát iným spôsobom garantuje postačujúci príjem aj podmienky na poskytovanie finančnej kompenzácie, ako aj iné spôsoby pomoci, tzv. opatrenia stimulujúce sociálnu a profesijnú integráciu. Ľ. Pavelová prezentuje vybrané špecifiká sociálneho vylúčenia závislých od alkoholu a iných návykových látok, vplyv týchto látok na proces postupnej marginalizácie jednotlivcov a skupín smerom k vylúčeniu z rôznych oblastí spoločenského života. K mimoriadne zaujímavým príspevkom tejto kapitoly patrí už spomenutý Atlas obyvateľstva a demografická analýza Slovenska (J. Mládek, J. Marenčáková), realizovaný v rokoch 2003 – 2006, zameraný na demografickú analýzu meniacich sa populačných javov v SR.

V súvislosti s využitím interdisciplinárnych poznatkov je prínosnou tretia kapitola Sociálna spravodlivosť, chudoba a príjem ako problémy sociálnej exklúzie, ktorej príspevky sa zaoberajú ekonomickými aspektmi sociálneho vylúčenia, napr. nezamestnanosťou, dôchodkovou nerovnosťou, príjmovou nedostatočnosťou, medzitrhom práce, sociálnou spravodlivosťou, politikou zamestnanosti a novodobými trendmi na trhu práce. Hoci ide o príspevky z ekonomickej oblasti, prinášajú využiteľné postrehy a odporúčania, ako možno za pomoci ekonomických opatrení zefektívniť prevenciu a integráciu sociálne vylúčených jedincov. D. Stanek, prezentujúci vybrané ekonomické súvislosti sociálnej exklúzie, považuje za základnú príčinu nezamestnanosť ako produkt ekonomickej oblasti, a preto by ho táto mala aj riešiť. Podľa autora je trhovú ekonomiku trvalou hrozbou, ktorá spočíva v jej podstate, úlohou politiky nezamestnanosti by preto malo byť vytváranie aktívnych foriem riešenia (podpora nezamestnanosti je iba pasívnou, a preto neúčinnou formou). Ďalší príspevok sa zaoberá úrovňou dôchodkovej diferenciácie a jej sociálnymi dôsledkami, ktoré nestrácajú na aktuálnosti (L. Kabát, M. Hatrák). Autori odporúčajú merať dôchodkovú situáciu, diferenciáciu a nedostatočnosť obyvateľstva, porovnávajú pozitívne a negatívne dôsledky dôchodkovej diferenciácie na jednotlivcov (pracovná aktivita, napätie medzi sociálnymi skupinami, politické postoje). G. Lubelcová prezentuje ako jednu zo stratégií riešenia sociálnej exklúzie medzitrh práce. Zdôrazňuje úzku prepojenosť nezamestnanosti a vylúčenia, mať platené zamestnanie je naopak podmienkou nezávislosti, sebaistočnosti, identity. Autorka porovnáva vývoj problému v iných krajinách a u nás, pričom navrhuje model vytvárania dočasných zamestnaní smerom k zlepšovaniu zamestnanosti – medzitrh práce. Cieľom má byť integrácia dlhodobo nezamestnaných do sveta práce, krátkodobá platená práca spojená so vzdelávaním, rozvojom pracovných a kvalifikačných zručností, s orientáciou na lokalitu a potreby ľudí v nej žijúcich. Ide najmä o verejné a sociálne služby, rozvojové, kultúrne a voľnočasové aktivity. Príspevok J. Koštu sa dotýka aktívnych nástrojov politiky trhu práce. Autor zdôrazňuje, že u nás je štruktúra výdavkov na aktívne programy trhu práce oproti iným krajinám EÚ silne deformovaná vysokou mierou nezamestnanosti, na základe uskutočnených analýz odporúča zvýšiť výdavky na programy trhu práce, posilniť tréning a školenia, znížiť výdavky na priamu tvorbu pracovných miest, politiku

„pracovať sa oplatí“ dotovať dočasnými príspevkami. E. Ľapinová sa zaoberá problematikou rozdelenia príjmov obyvateľstva, ktorá má multidisciplinárny charakter a v súčasnosti je vysoko aktuálna. Autorka ju dáva do súvislosti s investíciami do vzdelania, do ľudského a sociálneho kapitálu, ekonomického rastu, boja proti chudobe a sociálnej exklúzii. V. Juričková vysvetľuje sociálnu exklúziu z pohľadu sociálnej spravodlivosti ako jeden z negatívnych dôsledkov globalizácie, príčinu a súčasne dôsledok chudoby v rozpore s princípmi spravodlivosti. Ako východisko vidí spojenie etiky a ekonómie, pričom všetky ekonomické nástroje majú splňať spomínané princípy spravodlivosti, imperatív ľudskej dôstojnosti a solidarity. Príspevok E. Mesíkovej sa zaoberá počiatkami a vývojom sociálnej politiky, zásadami politiky zamestnanosti, prináša prehľad trendov (zlepšiť pracovné príležitosti, sociálnu ochranu, pracovné prostredie, podporiť rodovú rovnosť a sociálnu dimenziu) a odporúčania. M. Klus prináša úvahu o racionálnej neúčasti a ignorácii voličov ako forme dobrovoľnej exklúzie z verejnej politiky.

Sociálnymi aspektmi a najpálčivejšími otázkami sociálnej oblasti v súvislosti s exklúziou sa zaoberá štvrtá kapitola Kumulovaná marginalizácia jednotlivcov, komunít a skupín ohrozených exklúziou. Ide najmä o fenomén chudoby, ktorá je každodennou realitou najmä v rómskom etniku či medzi bezdomovcami, ktorí sú bez sociálnej pomoci stratení v súčasnej individualistickej spoločnosti. Extrémna chudoba sa bez sociálnej pomoci nezaobíde, pre postihnutých je celoživotným bremenom, ktoré im bráni v plnohodnotnom súžití s ostatnými ľuďmi, stáva sa ich osudom. K najzaujímavejším príspevkom tejto kapitoly patrí Problém chudoby ako kategorický imperatív (P. Ondrejko, A. Kasanová). Autori zdôrazňujú pojem chudoby a možnosti jej odstránenia z morálneho aspektu, z hľadiska nerovnosti a nespravodlivosti. Jej prekonávanie nemá byť postavené iba na analýze príčin a následkov, ale má korešpondovať s imperatívom ľudskej dôstojnosti, solidarity a princípmi spravodlivosti. Odporúčajú hľadať efektívnejšie prostriedky boja proti chudobe. Chudoba nie je nevyhnutná, keďže ľudstvo disponuje množstvom zdrojov, ktoré je potrebné spravodlivo prerozdeliť, je to iba otázkou miery solidarity a humanizmu. Chudoba je spájaná najmä s etnickými menšinami, zdravotným postihnutím, ľuďmi bez domova, teda s tými, ktorí sú nejakým spôsobom diferencovaní od majority. Na základe odhaľovania a poznávania týchto problémov bol vypracovaný Národný akčný plán sociálnej inklúzie 2004 – 2006 ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny. Príspevok M. Štrbovej sa zaoberá sociálno-demografickými charakteristikami Rómov, ich identitou, z pochopenia ktorej možno hlbšie vniknúť do problematiky tejto menšiny a pochopiť odlišné spôsoby správania a konania. Rómsku kultúru a tradíciu tvorí súbor pravidiel, vnútorných zákonov, ktoré sú pre ich spôsob života veľmi dôležité. Od r. 1991 prevládajú snahy zrovnoprávniť rómske etnikum, podporovať rozvoj ich kultúry, tradícií, pretože sa postupom času tieto pozitívne entity vytrácajú a prevládajú negatívne (nezáujem o vzdelanie, prácu, chudoba, alkoholizmus, kriminalita). J. Rusnáková prináša pohľad na životný štýl v rómskych komunitách, kde prevláda chudoba a beznádej. Rómska osada je anomické prostredie charakteristické rezignáciou, nerešpektovaním autorít, závislosťou od sociálnej podpory, absenciou vzdelávacích a pracovných návykov. Príspevok J. Krajčího opisuje vývoj exklúzie a sociálnej situácie Rómov z historického hľadiska. Tvrdí, že vzniku dnešnej situácie predchádzala existencia predsudkov, pocitu ohrozenia majority, čo viedlo k diskriminácii na trhu práce a k vysokej miere nezamestnanosti. Autor odporúča zamerať sa na prezentáciu pozitívnych príkladov, a tak prispieť k boju proti predsudkom a neznášanlivosti. V príspevku Extrémna chudoba a formy sociálnej pomoci A. Kasanová prezentuje veľmi poučnú odbornú sondu do problematiky chudoby a bezdomovectva u nás, podáva obraz o ľuďoch bez možnosti vlastného domova ako o ľuďoch s problémom, ktorý sami nedokážu riešiť. Príspevok je zdôraznením nie veľmi efektívneho nastavenia nástrojov pomoci nášho sociálneho systému, ktorí títo ľudia nemôžu využiť. Bezdomovci sú u nás považovaní za minoritu, opovrhovanú, diskriminovanú, segregovanú a obraz o nich je veľmi skreslený, zaťažený stereotypmi. Pritom bezdomovectvo nie je choroba, ale jav, ktorý vzniká najčastejšie z bežných situácií – neschopnosť uplatniť sa na trhu práce, nezamestnanosť, cenová neprístupnosť bytov, chudoba. K. Jakab prináša zhodnotenie systému poskytovania sociálnych služieb bezdomovcom v Banskej Bystrici, ako aj prehľad inštitúcií, ktoré tieto služby poskytujú. Zaoberá sa právom na bývanie ako jedným zo základných ľudských práv. Uvádza typologizáciu bezdomovcov, dôvody

ich vylúčenia, štádiá po strate prístrešia. Príspevok E. Jaššovej približuje problematiku prostitúcie ako jedného z najstarších sociálnopatologických javov. Ide o obeť trestných činov, ktoré sa zväčša ocitajú v totálnej izolácii a to vedie k ťažkým fyzickým a psychickým poškodeniam, traumám, zničenému zdraviu, posttraumatickým stavom na celý život. Autorka ponúka rôzne metódy riešenia, ktoré sa využívajú v iných štátoch: reglementarizmus (Holandsko, Nemecko, Rakúsko), abolicionizmus (Rusko, Poľsko, Slovensko), represia (USA, Švédsko).

V poslednej piatej kapitole Vzdelanie a jazykové kompetencie ako nástroj inklúzie treba vyzdvihnúť snahy o zdôraznenie hodnoty vzdelania a jazykovej kompetencie ako účinných prostriedkov prevencie a prekonávania sociálnej exklúzie v kontexte globalizovaného trhu práce. Vzdelanie je nielen prostriedkom k výchove človeka ako pracovnej sily, ale najmä človeka ako ľudskej bytosti, kultúrnej a zmýšľajúcej osobnosti. K vzniku exklúzie prispievajú aj jazykové a vzdelanostné bariéry, ktoré však možno s cieľavedomým úsilím a efektívnou investíciou do vzdelávania prekonávať. J. Levická zdôrazňuje vo svojom príspevku význam vzdelávania ako formy odstraňovania sociálnej exklúzie. Vzdelávanie poskytuje užitočný a všeobecne prospešný súbor informácií, zručností, kompetencií, ktoré jedinca zapájajú do života v spoločnosti a pomáhajú mu uplatniť sa na trhu práce. Spoločenská aktivnosť a profesijná úspešnosť patrí k neoddeliteľným entitám kvality života každého človeka, v dôsledku globalizácie však začínajú prevládať aj také črty ako individualizácia, egoizmus, úspech, kariéra a zisk. Vzniká nový ideál človeka, ktorý je síce vzdelaný, ale nie vychovaný, vzdelanie sa stáva nevyhnutnou vstupenkou do úspešného života. Manuálne pracujúci jedinec sa vníma ako menej úspešný, takéto povolania sú neatraktívne, málo perspektívne, neponúkajú kvalitný život. Neuvedomujeme si, že ak budú všetci vlastniť vysokoškolský diplom, nebude mať kto pracovať. Preto by malo byť vzdelávanie realizované tak, aby umožnilo akceptáciu všetkých vrstiev spoločnosti a prispelo k ohodnoteniu všetkých povolaní v zmysle rovnakej dôležitosti a zmysluplnosti. S. Benčíč píše o súvislostiach úrovne jazykových kompetencií a sociálnej exklúzie, o jazykovej inteligencii a vede, ktorá sa zaoberá skúmaním sociálnych vplyvov na jazykový systém a využitím jazyka v sociálnej komunikácii, sociolingvistiky. Reálny svet je štruktúrovaný podľa jazykových tradícií danej komunity, jazyk zohráva funkciu pri počiatkovej socializácii, pri tvorbe nových foriem vyjadrovania. Autor upozorňuje na to, že jazykové a interkultúrne rozdiely budú ešte dlho prekážať, vylučovať a rozdeľovať ľudí pri vzájomnej komunikácii. A. Harajová sa zaoberá cudzím jazykom ako základným elementom pri získavaní nových pracovných príležitostí na slovenskom a európskom trhu práce, vychádzajúc z prieskumu realizovaného Výskumným ústavom práce, sociálnych vecí a rodiny v Bratislave. Výsledkom bolo zistenie, že zamestnávateľov pri prijímaní uchádzačov zaujíma predovšetkým jazyková a počítačová gramotnosť, kým neovládanie žiadneho cudzieho jazyka sa považuje za hendikep. Vstup do EÚ priniesol množstvo nových príležitostí, no základným problémom sa stáva prekonávanie kultúrnych a jazykových rozdielov. Multikultúrnou identitu je potrebné formovať prostredníctvom výchovy k rozvíjaniu komunikácie s inými kultúrami, čo vyžaduje znalosť jedného a viacerých cudzích jazykov, ale aj pocit vlastného sebauvedomenia, pochopenia odlišných kultúr a prispôbovania sa im. Ovládanie cudzieho jazyka odstraňuje bariéry medzi krajinami, prehĺbuje vedomosti ľudí o sebe navzájom, vedie k hlbším a osobnejším kontaktom. Výskum zameraný na úroveň ovládania cudzích jazykov zistil, že stupeň ovládania jazyka súvisí s druhom vykonávanej práce, pričom prevláda nemecký a ruský jazyk. Z výskumu vyplýva potreba posilniť a zlepšiť vzdelávanie cudzích jazykov na všetkých stupňoch škôl, na trhu práce možno hovoriť o priamom vzťahu medzi vzdelaním a zamestnanosťou. Globalizácia vyzdvihla ovládanie jazykov na nevyhnutnosť v súvislosti s existenciou jedinca v Európskej únii. Príspevok J. Spálovej hovorí o význame profesionálnej interpretácie právnych termínov, ktoré sa vyznačujú významovou presnosťou, čomu však nezodpovedá právna a prekladateľská prax. Cieľom príspevku je záujem o interpretáciu právneho termínu z východiskového jazyka do cieľového jazyka, pričom prekladateľ musí byť obozretný a musí presne vedieť, v akom kontexte hovorí.

Sociálna exklúzia je nesporne sociálnopatologický jav, ktorý si vyžaduje pozornosť odborníkov z rôznych odvetví, a to nielen ako pojem, ktorý si možno vyhľadať v slovníku.

“Sociálne vylúčenie vedie k prejavom ľubovôle, ktorá vnáša neistotu, pochybnosti, neporiadok, je to neudržateľný stav, ktorého výsledkom je tyrania.“ (Dahrendorf 1991)

Silvia Dončevová